LitusGo

www.litusgo.eu

LitusGo Manwal

Modjul 10

Uzu tal-art / Ippjanar Urban / Zvillupp qawwi kostali

EACEA Education, Audiovisual & Culture Executive Agency

Education and Culture DG Lifelong Learning Programme

Editur: Isotech Ltd, Environmental Research and Consultancy
www.isotech.com.cy

LitusGo hu mħallas bis-sapport tal-Kummisjoni Ewropeja taħt Leonardo da Vinci Programme - *Multilateral Project for the Development of Innovation, 2009.*

Dan il-fuljett edukattiv jirrefletti biss l-opinjoni tal- awtur, u l-Kummisjoni ma tistax tinzamm responsabli ghal kull użu ta' informazzjoni mehmuża hawnhekk.

ISBN set 978-9963-720-43-9
ISBN 978-9963-720-54-5

Harsa lejn il-manwal tal-LitusGo

Il-Manwal LitusGo hu parti minn pakket edukattiv tal- LitusGo , li hu inkluż fil-portal LitusGo: www.litusgo.eu. LitusGo jimmira lejn taħriġ u tkebbis ta' ħiliet tal-Awtoritajiet Lokali u l-imsieħba lokali f' temi ta' Maniġġ Integrali taż-Żona Kostali u r-rejazzjoni lejn l-impatti tal- bidliet tal-klima .Dan il-Manwal għandu 20 il-modjul awtonomini li għalkemm indipendenti huma relatati ma xulxin. Il-modjuls jinstabu f' erba' ilsna , il-Krieg , l-Ingliz , il-Malti u t-Tork u li huma maqsuma fi tlett forom: l-applikazzjoni ta' wiki dedikat fil-portal tal- LitusGo, id-dvd u kopja b'versjoni iebsa. Din il-kopja b' versjoni iebsa tal- Manwal LitusGo jikkonsisti minn 20 ktejjeb indipendenti ,wieħed ghal kull modjul li jinżamm f'għafas iebes kollettiv.

Lista ta' moduli tal-Manwal Edukattiv ta' LitusGo

Modjul 1:	Għafas legali ewropew
Modjul 2:	Involviment tal-imsieħba / Parteċipazzjoni pubblika
Modjul 3:	Turiżmu sostenibli – li jġorr il-kapaċita
Modjul 4:	Maniġġ tar-risorzi tal-ilma
Modjul 5:	Is-sajd u t-trobbija tal-ħut
Modjul 6:	Kwalita tal-ilma fil-kosta
Modjul 7:	Maniġġ tal- Ekosistemi (l-ekosistemi tal-art u tal-kosta)
Modjul 8:	Maniġġ tal-iskart / reċiklat / compost
Modjul 9:	Tniġġiz tal- arja
Modjul 10:	Użu tal-art / ippjannar urban / żvillupp ekstrem tal-kosta
Modjul 11:	Maniġġ tal- landscape u tal- marine-scape
Modjul 12:	Kontroll tal-erosjoni kostali
Modjul 13:	Issues li jdejjqu fil-kommunita 1:Tniġġiż tal-ħsejjes
Modjul 14:	Issues li jdejjqu fil-kommunita 2:Tniġġiż ta' dawl u thermal, Tniġġiż, irwejjaħ
Modjul 15:	Medded arkejoloġiċi / siti storiċi / wirt kulturali
Modjul 16:	Maniġġ ta' kundizzjonijiet ekstrem: riskji tal-għargħar Ghargħar kostali u l-qawmien tal-maltemp
Modjul 17:	In-nixfiet
Modjul 18:	Desertifikazzjoni
Modjul 19:	Użu tal-enerġija, konsum u maniġġ tal-binjiet ħodor
Modjul 20:	Binjiet Ħodor

Krediti

il-Manwal Edukattiv tal-LitusGo żvilluppa minn grupp edukattiv :
Modjuls 1, 2, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 kienu preparati minn team xjentifiku ta' kordinaturi / benefiċjari ta' ISOTECH Ltd. Awturi maġġuri: Michael I. Loizides, Chemical / Environmental Engineer u Xenia I. Loizidou, Civil / Coastal Engineer. Constantinos Georgiades (MSc in ICZM) hu responsabli mill-editing. Il-qoxra iebsa tal-Manwal edukattiv hu desinjat minn Anastasia Georgiou.

Modules 3, 4, 5, 10, 11, 15, 20 huma preparati minn team xjentifiku ta' ELLINIKI ETAIRIA - Society for the Environment and Cultural Heritage / Sustainable Aegean Programme. Awturi maġġuri : Georgia Kikou, Geographer, Msc Environment, Coordinators of AEGEAN Project, Alexandros Moutaftsis, Economist, Msc Environment, Leonidas Economakis, Political Sciences - MA International Development.

Dr Alan Pickaver f' isem il-partner EUCC kien responsibli mill-kontroll ta' kwalita tal-materjal edukattiv.

Shubija ta' LitusGo

Beneficjarju / Kordinatur:

ISOTECH Ltd Konsulenza u Ricerka fuq l-Ambjent www.isotech.com.cy

Cipru:

Kunsill ta' Pafos www.pafos.org.cy

AKTI Centru tal-Progetti u Ricerka, www.akti.org.cy

Grecja:

ELLINIKI ETAIRIA – Socjetaċ ghall-ambjent u wirt kulturali www.ellet.gr **/ Programm Sostenibbli Aegean,** www.egaio.gr

Kreatur tas-Siti elettronici www.onisis.gr

Malta:

Kunsill Lokali Hal Kirkop www.kirkop.gov.mt

Olanda:

EUCC – Union tal-Marina u l-Kosta www.eucc.net

-1- Sfond tejoretiku

Uzu tal-art Il-metodu ta' kif qed tintuza' l-art huwa wiehed mil- muturi ewlenin tal-bidla ambjentali, u , li bhala bidla ambjentali , partikulari l-bidla tal-klima ghandha influwenza li dejjem tizdied fuq kif ghandha tintuza' l-art bhala kommunitajiet li jissieltu biex jaddottaw u biex itaffu l-effetti tal- bidla tal-klima . (Lobley and Winter, 2009). Ghalhekk hu facli li jiftiehem il-metodu ta' kif l-art tista' tintuza' direttament taffetwa s-sahha umana u t-tjubija tal-bniedem permezz ta' degradazzjoni u t-tniggiz mill-ilma, hamrija u l-arja (SOER, 2010).

Ippjannar urban jintegra l-ippjannar tal-uzu tal-art u l-ippjannar tat-transportazzjoni biex itejjeb il-kommunitajiet li jinbnew fid-dimensjoni ekonomika u fl-ambjent socjali. Ftehim ta' ppjannar regjonali bl-ambjent aktar wiesa' li ghandu livel anqas dettaljat . Ippjannar urban jista' jinkludi tigdied urban, billi jaddotta metodi ta' ppjannar urban lil bliet ezistenti li jsoffru minn thassir u nuqqas ta' investiment . Ippjannar urban huwa wkoll metodu ta' siewi biex itejjeb il-klima lokali u s-sahha tal-bniedem fil-bliet minn aspetti differenti tal-karatteristici tal-art urban. (eg tnaqqis ta' riskji potenzjali tat-temperaturi elevati tal-ibliet minhabba s-shana urbana tal-Gzira. (Coutts *et al*., 2008)).

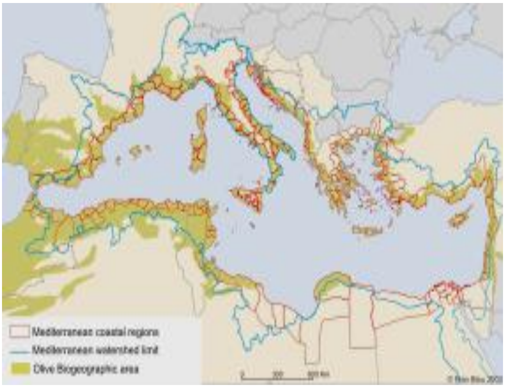

Picture 1. The Mediterranean coastal regions [1]

Il-kosta tista' tkun definita b'modi differenti. Wiehed mid-definizzjonijiet l-aktar importanti tinghata fil-protokol il-gdid fil-Mannigg Integrali taz-Zona Kostali fil-Mediterran (2008), li skond il-kosta " tfisser l-erja gejomorfika jew in-naha tal-kosta fejn issir interazzjoni bejn il-partijiet tal-art u tal- marina li jsehhu fil-forma komplessa ta' sistema ekologika u tar-risorzi li huma maghmula minn komponenti bjotici u abjotici ko-ezistenti u li ghandhom interazzjoni ma kommunitajiet umana u attivitajiet socjo-ekonomici relevanti ". (UNEP/MAP, 2009b).

Il-kosta hija erja vulnerabli estrema bl-abilta limitata li tissapportja l-izvillupp minghajr impatti ambjentali serji . Illum il-kosti gew affettwati bil-kbir minn kostruzzjoni ta' hafna djar , ta' hafna konkos u ta' docks etc. F' dan il-metodu ahna tlifna minn beneficji illi l-kosti u l-bajjiet jghaddu lilna bhal hut , il-hajja selvagga , rekrejazzjoni , ilma nadif u naturalment tal-bazi ghal hafna mill-ekonomija tax-xtut.

L-erja kostali mediterranja minn dejjem kienet zona interessanti ghall-izvillupp . Ir-rata tal-urbanizzazzjoni fis-sena 1995 kient 62%, imhabbra biex tikber 72% sas-sena 2025. Madanakollu r-rata tal-urbanizzazzjoni fit-tramuntana zdied biss minn 67% sa 69%, waqt li fis-sud huwa mistenni li minn 62% jitla' 74%. Imma l-akbar problema fit-tkabbir kontinwu tal-

popolazzjoni u tal-infrastruttura hija linjari u naturali ma urbanizzazzjoni kostali jirrizulta kwazi ta' 40% tat-tul totali fl-erja kostali li ga hija okkupata.

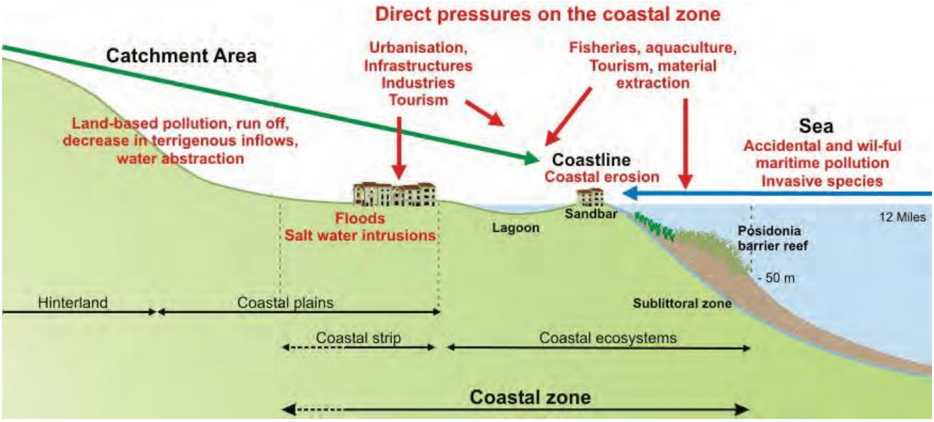

Picture 2. The pressures on the littoral [9].

Fil-Mediterran il-process ta' zvillupp kostali imballat ilu sejjer ghal hafna snin . Dan iwassal ghal kwazi inevitabli ghall- kisi ta' art artificjali tal-ambjent naturali, inkella jew tal-kostruzzjoni inkella ta' ristrutturar . Il-popolazzjoni fir-regjuni kostali mediterranja tela' minn 95 miljun fis-sena 1970 sa 143 miljun fis-sena 2000, fejn kien hemm zjieda ta' 48 miljun ta' abitanti fi zmien 30 sena, bir-rata ta' tkabbir anwali b' medja 1.4 %. Sa s-sena 2025, il-popolazzjoni tqarrab 174 miljun ta' abitanti, li huwa zjieda ta' 30 miljun abitanti b' rata ta' tkabbir anwali ta' 0.8 %. In-numru tal-ibliet li ghandhom aktar minn 10,000 abitanti allokati max-xatt jirduppjaw f' nofs seklu minn 318 fis-sena 1950 sa 584 fis-sena 1995.Sas-sena 2025, il-popolazzjoni tal-ibliet kostali tqarrab id-90 miljjun, li hija 20 miljun aktar ta'nies tal-ibliet bir-rispett lejn is-sena 2000, b'zjieda ta' rata ta'1% fis-sena (ibid).

Kawzi ta’ zvillupp imfawwar:

- ippjannar fqir
- espansjoni tal-popolazzjoni
- nuqqas ta’ kordinazzjoni bejn il-gvern u r-residenti lokali
- kostruzzjoni mhux licenzjata jew mhux registrata
- urbanizzazzjoni rapida
- il-problema hija mhallta bin-nuqqas ta’ infrastruttura u n-nuqqas tal-hazna tal-ilma

-2- Objectivel - Ghan

L-evoluzzjoni tax-xjenza , l-awtomatazzjoni , civilizzazzjoni mekanizata , kontroll mahrub urban u l-izvillupp kostali , iz-zonnar u l-anness tal-art . u ukoll it-tkabbir rapidu tal-ibliet ewropew li zdiedu thassib relatat ghall-stress ambjentali

Sforzi tal-LitusGo huwa ffokat biex jipprovdu informazzjoni, tahrig u l-kapacita bil-bini fuq dawn l-issues fil-livel tal-lokalita gewwa l-Mediterran . Permess tal-approcjo, LitusGo jimmira biex itejjeb il-kompetenzi tal-Awtoritajiet Lokali tal-Mediterran u tal-NGOs biex jiehdu l-azzjoni u d-decisjonijiet li jippromwovu uzu sostenibli tal-art/ ippjannar urban u kontroll zvillupp-imfawwar kostali .

Zvillupp imfawwar kostali u ppjannar hazin tal-uzu tal-art w urban huma relatati ma numru kbir ta' issues problematici li jaffettwaw il-kosti taghna , fejn xi whud minhom jinkludu dawn il-lista ta' hawn taht :

Uzu tal-art / Ippjannar tal-art:

- Kongestjoni tat-traffiku
- Zjieda fl-iffullar tal-inhawi
- Ilma frisk inadekwat
- Deforestazzjoni u telf tal-ekosistemi
- Tferrix urban
- Depletazzjoni tar- risorzi naturali
- Telf irreversibli ta' art baghli
- Desertifikazzjoni mkattra
- Impatti fuq bidla tal-klima ġanke bidliet zghar f' mitt (100) kilometru kwadru fi zvillupp urban jew deforestazzjoni tista' tbiddel il-patterns lokali tan-nzul tax-xita u li tixpruna distrazzjoni ohra tal-klima ħ [2]

Zvillupp imfawwar kostali :

- Erosjoni kostali
- Degradazzjoni tal-erjas kostali
- Degradazzjoni tal-ambjent kostali
- Tniggiz tal-erjas kostali
- Ewtrofikazzjoni
- Telf ekologiku tal-erjas kostali
- Impatti estetici serji u mhux reversibli

-4- Kif timxi mal - problema

Skond l- ICZM, metodi effettivi li jimxu mal-problemi imsemmija hawn fuq u li huma :

- Id - identifikar ta' risorzi li jaghmlu l-gid u li ma jikkawzawx degradazzjoni jew thassir;
- tigdid jew rijabilitazzjoni ta' risorzi li gralhom il-hsara ghal uzu gdid u tradizzjonali;
- gwidar ta' livel tal-uzi jew intervenzjoni li ma jaqbzux il-kapacita li zzomm il-bazi tar-risorz;
- jizgura l-integrazzjoni tal-bijodiversita tal-ekosistema kostali ;
- jizgura li r-rata tat-telf ma jaqbez ir-rata tat-tigdid;
- tnaqqis ta' riskji ghall-risorzi vulnerabli ;
- rispett tal-processi kostali naturali u dinamici; tinkoraggixxi ohrajn beneficjarji u jiprevedu interferenzi adversarji
- jinkoraggixxi attivitajiet komplimentari milli kompetitivi (attivitajiet agrikoli u turistici jistghu jikkumplimentaw tajjeb lil xulxin, bhal ezempju);
- jizgura li ghanijet ambjentali w ekonomici jinkisbu bi prezz tolerabli lis-socjeta
  (assessjar tal-impatt socjali);
- zvillupp tar-risorzi umana u tishieh tal-kapacitajiet istituzzjonali ;
- preservazzjoni u jippromwovu ekwita socjali u jintroducu approcji partecipattiv;
- Protezzjoni tradizzjonali tal-uzi u tad-drittijiet u access ekwitabli ghar-risorzi kostali. (UNEP/MAP, 2009a).

Il-wiehed w ghoxrin (21) pajjiz li jdoqqu u li jaqsmu l-istess problemi mediterranja bhal uzu tal-art / ippjannar urban u zvillupp imfawwar kostali . Ftit soluzzjonijiet ghall – uzu tal-art / ippjannar urban u zvillupp imfawwar kostali qed jinghataw hawn taht :

- Uzu sostenibli tal-art u ta' ppjannar urban
- Ippjannar orjentat
- Kordinazzjoni ta' success bejn il-gvern u r-residenti lokali
- Urbanizazzjoni limitata u definit
- Kostruzzjoni registrata u licenzjata
- Konformi mal-ligijiet
- Tiprevedi / tevita hitan kostali illegali
- Tiprevedi / tevita kostruzzjonijiet kostali illegali
- Definizzjoni ta' ligijiet ta' kostruzzjonijiet limitati
- Definizzjoni ta' multi u nintroducu twaqqieh ta' bini illegali
- Thalli binjiet biss fl-erjas kostali ghall-kostruzzjonijiet ta' certu bzonn partikulari jew kostruzzjonijiet li ma jistghux isehhu fl-erjas ohra (bhal t-tarznari storici u tradizzjonali bhal Gzira ta' Spetses).

Jekk il-passi msemmija hawn fuq ikunu segwiti , il-beneficji jistghu ikunu hafna u multidimensjonali : socjali, ekonomiku w ambjentali .
Il-beneficji socjali jinkludu opportunitajiet diversi rekrejattivi, id-divertiment w attivitajiet kulturali, fejn itejjbu l-personalita u l-kwalita tal-hajja tac-cittadini. Ma dan, ikun hemm anqas konfliti fuq l-uzu tal-art, insahhu qafas istituzzjonali u nsahhu koperazzjoni rinfurzata fost l-imsiehba fuq il-bazi ta' ghanijiet maqsuma. Ma dan, l-iskambju ta' informazzjoni u l-gharfien pubbliku fuq l-issues tal-izvillupp sostenibli hija wiesa' hafna u tinkoraggixxi partecipazzjoni pubblika.

Il-benficji ekonomici jinkludu sapport ghall-attivitajiet ekonomici sostenibli li jizgura fuq medda fit-tul , promozzjoni ta' teknologiji hbieb l-ambjent u aktar produzzjoni nodfa ghall-swieq tal-gejjieni, waqt li l-valur mizjud ghall-prodotti jinkiseb permezz ta' skemi tal-edikett ekologiku.

L-ahhar u mhux l-anqas mill-aspett ambjentali ghaqli, l-integrita tal-ambjent kostali u l-bijodiversita bhala sistema naturali hija zgurata daqs kif ukoll hu l-uzu sostanibli tar-risorzi naturali.L-ispeci tal-abitat u l-bijodiversita huma wkoll preservati, kontroll ta' tniggiz huwa imtejjeb daqs kemm ikun il-mannigg tal-bajjiet u tal-hamrija .

Referenzi/ informazzjoni valida:

1. **Κουτσαβλή, Α.** (2010). Παράνομες ανθρώπινες δραστηριότητες στη ζώνη του Αιγιαλού (Περιπώσεις των νομών Αττικής, Θεσσαλονίκης και Κυκλάδων). Μεταπτυχιακή εργασία. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Επιστημών της Θάλασσας, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης: Διαχείριση Παράκτιων Περιοχών.
2. **Coutts A. M., Beringer J., and Tapper J. N. 2008.** Investigating the climatic impact of urban planning strategies through the use of regional climate modeling: a case study for Melbourne Australia. School of Geography and Environmental Science, Monash University. International Journal of Climatology. 28: 1943–1957.
3. **Lobley M., and Winter, M. 2009.** What is land for? Earthscan, 2009.
4. **SOER, 2010.** The European Environment. State and Outlook 2010.
5. **UNEP/MAP. 2009a.** Sustainable Coastal Tourism. UNEP/MAP 2009.
6. **UNEP/MAP, 2009b.** Plan Bleu: State of the Environment and Development in the Mediterranean, UNEP/MAP, Athens, 2009.
7. **PAP/RAC. 2007. ICZM Protocol in the Mediterranean (signed in 2008)**

E-Sources

8. http://www.planbleu.org/publications/4pages_littoral_uk.pdf
9. http://www.ucsusa.org/global_warming/science_and_impacts/impacts/the-impacts-of-land-use-on.html
10. http://www.littoralsociety.org/userfiles/doccenter/CoastalCentersapp031005.pdf
11. http://en.wikipedia.org/wiki/Urban_planning
12. http://en.wikipedia.org/wiki/Land_use
13. http://coastalcare.org/sections/inform/sea-level-rise/
14. http://www.treehugger.com/files/2009/06/no-more-concrete-jungles-on-turkey-coast.php
15. http://www.greenprophet.com/2010/03/coastal-erosion-gulf/
16. http://www.planbleu.org/publications/SoED2009_EN.pdf

LitusGo

www.litusgo.eu

2012

ISBN set 978-9963-720-43-9

ISBN 978-9963-720-54-5